

تحلیل میزان موفقیت در دستیابی به شهرهای خلاق و نوآور (مطالعه موردی: شهر فردوس)

رستم صابری فر* - دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران
سالحه نیت‌مقدم - دانش آموخته کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۲/۰۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۷/۲۹

چکیده

نقش خلاقیت در ایجاد نوآوری و پیشرفت اقتصادی، بسیار اساسی قلمداد می‌شود و شهرها اصلی‌ترین مکان تولید ایده‌ها، محصولات و فرایندهای جدید، محسوب می‌گردند. به این منظور، این مطالعه با هدف تعیین میزان موفقیت در دستیابی به شهرهای خلاق، در شهر فردوس در استان خراسان جنوبی به انجام رسیده‌است تا جایگاه این شهر را از نظر خلاقیت شهری و تفاوت بین مناطق و محلات موجود در آن، از نظر شاخص‌های شهر خلاق، مشخص نماید. روش تحقیق، توصیفی و تحلیلی بوده و داده‌های مورد نیاز با استفاده از پرسشنامه، گردآوری شده و با آزمون t تک نمونه‌ای، تحلیل واریانس یک طرفه و تعقیبی توکی در نرم افزارهای SPSS و Expert Choice و Excel تحلیل گردیده و از مدل AHP برای وزندهی شاخص‌ها و از روش TOPSIS برای سطح بندی محلات بهره‌برداری به عمل آمده‌است. نتایج نشان داد که وضعیت کلی شاخص‌های شهر خلاق در فردوس چندان مطلوب نیست. با این وجود، معیارهای سرمایه اجتماعی، سرمایه انسانی خلاق و فناوری ارتباطی، شرایط مطلوب‌تری نسبت به سایر معیارها دارا بوده‌اند. علاوه بر آن، محلات مختلف وضعیت متفاوتی داشته و در مجموع، محله فرهنگیان بیشترین امتیاز را به دست آورده‌است که می‌تواند به عنوان الگویی برای سایر محلات مورد توجه قرار گیرد.

واژگان کلیدی: شهر خلاق، خلاقیت شهری، مدل AHP، روش TOPSIS، فردوس

نحوه استناد به مقاله:

صابری فر، رستم، نیت‌مقدم، سالحه. (۱۳۹۷). تحلیل میزان موفقیت در دستیابی به شهرهای خلاق و نوآور (مطالعه موردی: شهر فردوس). مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، ۱۳ (۳)، ۶۱۳-۶۲۷.
http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_545176.html

مقدمه

شهرها مرکز ثروت ملل هستند. اما در قرن جدید، ماهیت تولید ثروت و توسعه تغییر کرده و زیربنای آن، ایده‌ها و تبدیل آن‌ها به تولید و خدمات است. از سوی دیگر، با روند جهانی شدن و بوجود آمدن فرهنگی واحد و تضعیف فرهنگ بومی، نیاز به تنوع فرهنگی به شدت احساس می‌شود. شهرهای خلاق پاسخی به نیازهای استفاده از ایده و خلاقیت ساکنین برای توسعه در همه ابعاد و توجه به فرهنگ و توسعه فرهنگی است. از سوی دیگر، امروزه به جای این که رقابت بین دولت‌ها باشد، رقابت اصلی در فرایند جهانی شدن بین مراکز شهری است. اما رقابتی که بین شهرها در عصر جهانی شدن وجود دارد و خواهد داشت، در جذب متخصصین است. اگر در گذشته جذب کارگر ماهر و نیمه ماهر مدنظر بود، اکنون رقابت در جذب کسانی است که در عرصه تکنولوژی و اطلاعات مهارت دارند. شهرهای امروزی و آینده، سعی خواهند کرد محیطی را فراهم آورند که متخصصین راغب شوند در آن محیط زندگی کنند و در مقابل تخصص خود را بدون دغدغه در اختیار جامعه قرار دهند. در واقع، متخصصین، هنرمندان، محققان و ... در شهرهایی که محیط‌هایی دلچسب از نظر فرهنگی، نهادی، اجتماعی و اقتصادی داشته باشند، ساکن می‌شوند (Florida, 2006: 34).

تنوع بخشی به راهکارهای تامین معاش که از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه پایدار بود، در مناطق شهری به اشکال متفاوت ظهور و بروز پیدا نمود که یکی از مهم‌ترین آن‌ها، ایده شهر خلاق است. به طوری که اکنون این ایده به عنوان یک روش راهبردی در عرصه تفکر برنامه‌ریزی و اجرا، مطرح و مورد توجه اغلب مدیران شهری قرار گرفته است. براین اساس، بسیاری معتقدند که خلاقیت، یک عامل حیاتی در حل بسیاری از مسائل شهری به شمار می‌رود (Mokhtari Malekabadi & Saghaei, 2014: 106). این عامل در شهرها و مناطقی که از قدیم‌الایام با تنگناهای محیطی متعدد روبرو بوده‌اند، از جایگاه و موقعیت بسیار رفیعی برخوردار بوده است. چرا که براساس این تفکر، مدیران شهری ناچارند افق دید خود را گسترده‌تر نموده و تخیل خویش را در مواجهه با مسائل شهری پرورش دهند. به طوری که این جریان به مردم عادی نیز سرایت نموده و آن‌ها نیز تخیل و خلاقیت خود را وسعت بخشند و بتوانند با تخریب کمتر منابع، رفاه بیشتر و بهتری را به ارمغان آورند (Saeedi, 2010: 5-11). در واقع، امروزه خلاقیت و نوآوری محرک اصلی رشد شهرها به شمار می‌آیند و این امر باعث بوجود آمدن مفهوم جدیدی تحت عنوان "شهر خلاق" در طی سه دهه اخیر شده است. نظریه شهر خلاق، توان بالقوه‌ای را برای تقویت و بازسازی فرهنگ محلی، هویت و کیفیت زندگی ارائه می‌کند که می‌تواند نقش مؤثری در پویایی و رشد شهرها و به دنبال آن دستیابی به توسعه خلاق ایفا نماید. شهرهای خلاق با دارا بودن شهروندان پویا، با تجربه و خلاق، مکان‌هایی قلمداد می‌شوند که در آن، ایده‌ها تقویت شده و شهروندان داوطلبانه در تمام بخشها و ابعاد زندگی با هم در تعامل و تلاش هستند. به طوری که بتوانند از این طریق، شهر و جامعه‌ی خود را به مکان‌هایی مطلوب‌تر برای تداوم زندگی مبدل نمایند.

فردوس یکی از شهرهای حاشیه کویر است که سال‌هاست با تنگناهای اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی دست به گریبان بوده و تلاش‌های متعددی نیز در آن برای رهایی از این شرایط به انجام رسیده است (Saberifar & Akhgari, 2015: 41). اما تلاش‌های صورت گرفته عمدتاً متکی بر منابع طبیعی و زمین بوده که از قضا، شرایط مناسبی نداشته و نتایج قابل توجهی هم به همراه نیاورده است (Ferdows Governorate, 2015: 35). فعالیت‌های صورت گرفته در ارتباط با صنعت و معدن نیز در این شهر توفیق قابل ملاحظه‌ای به دست نداده است (Fedko, 2014: 34). خشکسالی‌های اخیر، بسیاری از بنیادهای تولیدی این شهرستان را به نابودی کشانده و اغلب روستاهای شهرستان، تخلیه و جمعیت فقیر و تنگدست آن، به شهرهای اطراف و به خصوص مرکز شهرستان هجوم آورده‌اند (Saberifar & Akhgari, 2015: 42). بر این اساس و اگر بپذیریم که فرض ابتدایی شهر خلاق آن است که در هر شهر همیشه ظرفیتی بسیار بیشتر از آنچه که ما در وهله اول تصور می‌کنیم، وجود دارد، در آن صورت بایستی پرسید که چرا این شهر نتوانسته است از این ظرفیت به خوبی بهره‌برداری نماید و مردم این خطه همچنان با محرومیت‌های متعدد دست به گریبان هستند. به طوری که یکی از گزینه‌های اصلی مردم، مهاجرت و سرمایه‌گذاری در شهرهای بزرگ بوده و به همین دلیل، میزان رسوب سرمایه در آن در حداقل ممکن قرار دارد (Ferdows Governorate, 2015: 35). در همین راستا، این بررسی سعی دارد نشان دهد که با توجه به ضرورت تحولات اقتصادی و اجتماعی در این شهر و همچنین وجود بخشی از زیرساخت‌های لازم از جمله دانشگاه‌ها و موسسات آموزشی و تحقیقاتی و شاغلین ماهر و متخصص برای دستیابی به شهر خلاق، فردوس تا چه میزان در مسیر رسیدن به این هدف موفق بوده و آیا تمامی نواحی و مناطق این شهر در این زمینه شرایط یکسانی داشته‌اند و یا خیر؟

از زمانی که ایده شهر خلاق در کتاب ریچارد فلوریدا در دهه ۱۹۹۰ مطرح شد، تحقیقات و بررسی‌های متعددی به انجام رسیده است (جدول ۱). در ابتدا، فلوریدا با انتشار کتاب جامع "ظهور طبقه خلاق" (۲۰۰۴)، مفاهیم، شاخص‌ها و نظریات اساسی این حوزه را عرضه نمود. کار فلوریدا با مقاله "شهرهای خلاق، ابعاد مفهومی و سیاسی" آلن اسکات (۲۰۰۷)، وسعت و گسترش بیشتری پیدا نمود و به عنوان یک حوزه معرفتی جدید در برنامه‌ریزی شهری، مورد توجه قرار گرفت. کاستا و دیگران (۲۰۰۷)، با مقاله "بحثی در ارتباط با حکمروای شهرهای خلاق"، موضوع حکمروایی شهر خلاق را پیگیری نموده و عنوان داشتند که برای مدیریت این حوزه، شناخت زیرساخت‌های اصلی، اولویت اول را به خود اختصاص می‌دهد. سال بعد، ساساکی (۲۰۰۸) با انتشار کتاب "نقش فرهنگ در بازسازی شهری"، چگونگی توسعه شهرهای خلاق در مناطق مختلف جهان را بررسی نمود. این حوزه با کتاب "شهر خلاق" لاندری (۲۰۰۸)، بیش از پیش مطرح گردید و نقد و نظریات متضادی را به پیش آورد. به طوری که تفاوت‌ها و تشابهات این نقطه نظرها در کتاب "توسعه پایدار و شهر خلاق" کیرچبرگ (۲۰۱۰)، به صورت تطبیقی مورد بررسی قرار گرفت. در همین زمان، هان (۲۰۱۰)، در کتاب "فرهنگ و شهر خلاق" با تاکید بر عامل فرهنگ، عنوان داشت که در درون مدل شهر خلاق، خلاقیت، فضاهای شهری و فرهنگ، نقش بارزی ایفا می‌کنند (Saberifar & Ghaysari, 2016: 123). هنگامی که کتاب "شهر خلاق" دفنر و دیگران (۲۰۱۰)، منتشر شد، جایگاه شهر خلاق در برنامه‌ریزی شهری، به خوبی تشریح شده و عنوان گردید که شهر خلاق چهارچوب جدیدی در برنامه‌ریزی شهری محسوب شده و بر شاخص‌هایی چون نیروی انسانی، مهارت، استعداد و آرمانگرایی تمرکز دارد.

جدول ۱. معرفی برخی از اندیشمندان فعال در ارتباط با شهر خلاق

موضوع و نظریه	سال	نظریه پرداز
شهر خلاق، نه برای همیشه بلکه تنها در دوره‌ای خاص وجود خواهد داشت (Hall, 1998: 24).	۱۹۹۸	پیتراهال
نظریه شهر خلاق، راه جدید انجام کارهاست. مرتبط با مدیران شهری است و دیدگاه‌های بروکراسی و خارج از رده برنامه‌ریزی و توسعه اقتصادی، موانع موجود خلاقیت و نوآوری هستند.	۲۰۰۰	چارلز لندری
طبقه خلاق در این دیدگاه بسیار اهمیت دارد، زیرا این گروه، به خلاقیت فرهنگی فرصت می‌دهند (Medeiros, 2005: 16).	۲۰۰۰	ری و اندرسون
طبقه خلاق گروهی هستند که اندازه‌ای از خلاقیت را در کسب و کار روزانه به کار می‌گیرند (Hospers & Dalm, 2005: 4).	۲۰۰۴	فلوریدا
شهر خلاق به انواع مختلفی تقسیم می‌شود که عبارتند از شهرهای تکنولوژیکی - نوآور، فکری - فرهنگی، فناورانه، فناورانه - سازمانی (Haspers, 2005: 26).	۲۰۰۳	هاسپرز
شهرهای خلاق با مردمی پویا، با تجربه و خلاقیت و نوآور، جایی که ایده‌ها تقویت شده و مردم در تمام بخش‌های زندگی، با هم تلاش می‌کنند تا جامعه خودشان را به مکان‌هایی بهتر برای زندگی، کار و بازی تبدیل نمایند (Medeiros, 2005: 15).	۲۰۰۴	بردفورد
تئوری شهر خلاق ارتباط بین خلاقیت فرهنگی و نوآوری تکنیکی یا توسعه با تکنولوژی پیشرفته را پیشنهاد می‌کند (Landry, 2008: 10).	۲۰۰۵	سونگمی
دیدگاه و نظریه شهر خلاق، پاسخی است به تغییرات اجتماعی که خود وابسته به تغییرات تکنولوژیکی محصولات و افزایش روزافزون اهمیت تبادل اطلاعات در دنیای پست مدرن است (Medeiros, 2005: 16).	۲۰۰۵	مدربوس ^۱
شهر خلاق را از چهار منظر می‌توان مورد بررسی قرار داد: شهر خلاق از منظر زیرساخت‌های هنری و فرهنگی، شهر خلاق از منظر اقتصادی، شهر خلاق از منظر حضور طبقه خلاق و شهر خلاق از منظر ترویج فرهنگ خلاقیت (Landry, 2008: 10).	۲۰۰۶	لندری ^۲

همان‌طور که بیان شد، ایده شهر خلاق از دهه ۹۰ میلادی و زمانی آغاز گردید که مدیران شهری بیش از هر عاملی بر سه پدیده اساسی، یعنی شهر خلاق، احیای شهر به کمک فرهنگ و صنایع خلاق تاکید داشتند. در این تفکر، فضا، مردم، شبکه‌ها، رویدادها، تجربه‌ها و نهادها، به عنوان دارایی شهرها در کانون توجه بود. اما با توجه به نارضایتی‌های مربوط به ارائه خدمات، مشخص گردید که از این قابلیت‌ها در حد لازم بهره‌برداری به عمل نیامده است. این در حالی بود که ادعا می‌شد که در هر شهر ظرفیت‌هایی وجود دارد که تاکنون مورد بهره‌برداری قرار نگرفته است و خلاقیت، نیروی حیاتی و محرک شهرهای کنونی برای بهره‌برداری از این

1. Medeiros

2. Landry

ظرفیت‌هاست (Saeedi, 2010: 10). به خصوص در عصر کنونی که با بروز جنگ‌ها، درگیری‌ها و رکود و تورم‌های متعدد، اغلب شهرها به نوعی دوره گذار را تجربه می‌نمایند، مبحث خلاقیت جایگاه مهم‌تر و اساسی‌تری را به خود اختصاص داده‌است. به طور کلی، در هر دوره‌ای از گذار، دست کم این نیاز حاد وجود دارد که فراتر از فرضیه‌ها و روش‌های کار به ارث برده شده، عمل و فکر شود (Landry, 2008: 10). بدون شک، این شیوه عمل جدید، تنها در قالب خلاقیت‌ها و ابتکارات نو، امکان وقوع پیدا می‌کند. در واقع، همانند روند بررسی خلاقیت به طور کل، در مطالعات مربوط به شهر خلاق باید به سه اصل اساسی، یعنی یادگیری، هوش و رفتار خلاقانه اشاره نمود. در این ارتباط، سه دیدگاه مختلف یعنی نقطه نظرات برونر، گاردنر و بروسویک و ریچارد هچ، قابل بحث و بررسی است (Saeedi, 2010: 9). با وجود آن که هر یک از این افراد برای دستیابی به خلاقیت، اصول جداگانه‌ای (برونر، یادگیری؛ گاندنر، هوش و بروسویک و هچ، رفتار) را مد نظر دارند؛ اما همه آن‌ها با رد دو دیدگاه غالب در این زمینه، یعنی دیدگاه سوسیال دموکرات و نئوکلاسیک، جمع‌بندی جدیدی تحت عنوان کنزی را مورد توجه قرار می‌دهند که در آن، تنها هدف شهر خلاق، تولید ثروت (سوسیال دموکراتیک) و اتکای صرف به اقتصاد (دیدگاه نئوکلاسیک) نبوده (Rezaeian Gharogozloo et al, 2012: 81-83) و توجه به همه ابعاد انسانی و اجتماعی، مورد تاکید است.

در تفکر جدید، شهر خلاق در محیطی ظهور پیدا می‌کند که حوزه‌های فرهنگی و پویایی آن‌ها، در کانون توجه قرار گیرد (Musterd, 2001: 15). در چنین محیطی است که علایق و عقاید مختلف به رسمیت شناخته شده و تمامی شهروندان برای حل معضلات شهری، احساس وظیفه نموده و ابتکارات خلاقانه، امکان طرح پیدا می‌کنند. در این تفکر، نگاه صرف مهندسی از شهر برداشته شده و دیگر هدف نهایی مدیران شهری تمیزی و تامین فضای سبز و مبلمان و ... که عمدتاً در قالب کالبد شهر تجلی پیدا می‌کنند، نیست؛ بلکه با کمک و مشارکت تمامی شهروندان، شرایطی به وجود می‌آید که ظرفیت‌های نهفته آزاد شده و این کار نیز تنها از طریق خلاقیت که مولود گفتگوی دو جانبه مردم و مسئولین است، امکان‌پذیر می‌باشد.

در رویکردهای نوین برنامه‌ریزی، شهر خلاق به عنوان یک روش راهبردی در عرصه تفکر، سیاست‌گذاری‌ها و اجرای طرح‌های شهری مطرح شده‌است. چرا که اعتقاد بر این است که با توجه به تغییرات بسیار عمیقی که در محیط شهر در حال وقوع است، خلاقیت مسئولین، صاحبان مشاغل و ساکنین شهر، یک عامل حیاتی در حل بسیاری از مسایل به شمار می‌رود. همچنین این رویکرد به چگونگی ورود خلاقانه شهروندان به عرصه‌های مختلف مواجهه با مسایل مرتبط با شهر می‌پردازد (Khansefidi, 2012: 93). از این نقطه نظر، شهرهای خلاق آن‌هایی هستند که گرایش‌های جدیدی را در هنر و فرهنگ، تشویق و ترغیب کرده و نوآوری و صنایع خلاق را از طریق فعالیت‌های خلاقانه جدی هنرمندان، خالقان و شهروندان عادی ارتقاء می‌بخشند و دارای قابلیت‌های مردمی و منطقه‌ای جهت یافتن راه حل‌هایی برای مسائل اجتماعی از جمله افراد بی‌خانمان می‌باشند (Meshkini et al, 2014: 159). هسته اصلی اقتصاد خلاق شامل تبلیغات، معماری، هنرها و ابزارهای عکاسی، هنرهای تجسمی و عملکردی، موسیقی، ناشران، بازی‌های کامپیوتری، ابزارهای نرم افزاری و برقی و رادیو و تلویزیون می‌باشد (Rezaeian Gharogozloo et al, 2012: 82). در مجموع، در شهر خلاق، مقولات و مولفه‌های متعددی مطرح شده‌است که برخی از آن‌ها در جدول (۲)، آمده‌است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی بوده و با روش توصیفی - تحلیلی به انجام رسیده‌است. داده‌های مورد نیاز از منابع اسنادی و شیوه‌های نظر سنجی گردآوری شده‌است. ابزار گردآوری اطلاعات در بخش میدانی، مصاحبه و پرسش‌نامه بود که از نمونه‌ای به حجم ۳۸۰ نفر (با توجه به جمعیت شهر ۲۵۹۷۹ نفر) و فرمول کوکران گردآوری شد. در این بررسی، برای تعیین اهمیت معیارها و متغیرها (جدول ۳) از روش نظر سنجی بهره برداری شده و نظرات بر اساس طیف پنج درجه‌ای لیکرت تعیین مقیاس شده‌اند. بر این اساس، گزینه‌های خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد به ترتیب، امتیازات یک تا پنج را به خود اختصاص داده و میانگین مفروض، عدد سه در نظر گرفته شده‌است. در واقع، جهت تعیین ضرایب اهمیت معیارها و زیرمعیارها از نظرات و ایده‌های متخصصین در این زمینه بهره گرفته شده‌است. وزن نهایی هر یک از معیارها و زیر معیارها از طریق محاسبه میانگین هندسی آن‌ها به دست آمده است. همچنین، در تعیین ضرایب اهمیت شش بعد اصلی شهر خلاق، از نظرات ساکنین استفاده شده‌است و به عبارتی مبنای اصلی تعیین وزن ابعاد، بر اساس اولویت‌بندی در این زمینه بوده‌است. بعد از آن، هر یک از زیر معیارها (شاخص‌ها) با استفاده از

مقیاس ۹ کمیته ساعتی و مقایسه زوجی تعیین وزن شدند. به عنوان مثال، برای معیار سرمایه انسانی خلاق که شامل ۶ شاخص است، ماتریس ۶×۶ تشکیل شد. داده‌های گردآوری شده با کمک نرم افزارهای SPSS و Expert choice و Excel تحلیل شده و از مدل AHP برای وزن دهی شاخص‌ها و از روش TOPSIS برای سطح‌بندی محلات بهره‌برداری به عمل آمد.

جدول ۲. مقولات و مفاهیم اساسی مطرح در ایده شهر خلاق

مفهوم	شرح
شهر	شهر کانون مبادلات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی حوزه نفوذ خود بوده و حداقل دارای ده هزار نفر جمعیت است. لوتیز ویرت معتقد است شهر یک روند تغییرات است نه یک روند خشن که در تنگناها و خواسته‌های متعلق به یک پهنه یا عده‌ای از ساکنان و یا معیارهای اداری و فضایی احاطه شده است (Saberifar, 2014: 65).
خلاقیت	از نگاه فوکس؛ فرایند خلاق به هر نوع فرایندی گفته می‌شود که مساله را به طریق بدیع و مفید حل کند. آلبرشت آبر این باور است که خلاقیت یک فرایند ذهنی و عقیدتی برای ایجاد ایده‌های جدید و بدیع است (Alvani, 2000: 8). اریک فروم؛ خلاقیت را توانایی دیدن و پاسخ دادن می‌داند (Rezaeian Gharogzloo et al, 2012: 81).
نوآوری	حالت نوآوری را فرایندی برای استقلال از دانش یا اطلاعات مربوط به منظور ایجاد یا معرفی چیزهای تازه و مفید می‌داند. وارکینگ بیان می‌کند که نوآوری، خلق چیز جدیدی است که یک هدف معین را دنبال و اجرا می‌کند (Taleb Bidokhti, 2012: 21).
شهر خلاق	به باور ساساکی (۲۰۰۸)، شهرهای خلاق، تمایلات جدید فرهنگی و هنری را کشت داده و نوآوری و صنایع خلاق را از طریق فعالیت‌های پرانرژی، ترویج می‌کنند.
طبقه خلاق	طبقه خلاق، شامل دانشمندان، مهندسين، طراحان، هنرمندان، شاعران و داستان نویسان، معماران، چهره‌های فرهنگی، بازیگران و ایده پردازان و ... می‌باشد. علاوه بر آن، عرصه وسیعی از صنایع دانش محور مانند بخش فناوری‌های نوین، خدمات مالی، حرفه‌های حقوقی و بهداشتی و مدیران کسب و کار را شامل می‌شود (Florida, 2004: 34).
صنایع خلاق	صنایعی که اساس آنها مبتنی بر خلاقیت‌های فردی و مهارت و استعدادی است که توان بازآفرینی و بکارگیری مالکیت فکری را دارد؛ مثل تبلیغات، معماری، بازارهای هنری و عتیقه‌جات، صنایع دستی، طراحی و ... (UNCTAD, 2010: 50).
صنایع فرهنگی	صنایع فرهنگی به طیفی از کسب و کارهای تجاری گفته می‌شود که مواد اولیه آن خلاقیت هنری و فرهنگی انسان است. صنایع فرهنگی را صنایع محتوایی نیز می‌گویند که نقطه مقابل صنایع فیزیکی است. به بیان دیگر، صنایع فرهنگی، مشتمل بر موسیقی، رقص، تئاتر، هنرهای بصری، مهارت‌ها و بسیاری از رویه‌های جدید هنری است (Throsby, 2011: 12).

نکته بسیار مهم آن است که در حال حاضر ادبیات مربوط به شهر خلاق در دنیا بسیار گسترده و به طور پیوسته در حال رشد است. بسیاری از محققان در این ادبیات نظری سهیم هستند. اما به صورت خاص و موردی در ایران بسیار اندک کار شده و پرسش نامه استاندارد نیز در این زمینه وجود ندارد. بنابراین، تهیه پرسش‌نامه (شامل معیارها و زیرمعیارها)ی شهر خلاق با مشکلات فراوانی مواجه است. اما پس از تبیین مبانی نظری شهرهای خلاق و بررسی آثار و تحقیقات انجام شده و استفاده از دیدگاه صاحب‌نظران، این مهم حاصل گردید. در این تحقیق، شش معیار و ۵۰ زیر معیار برای سنجش قابلیت‌های شهر خلاق در شهر فردوس تدوین گردید.

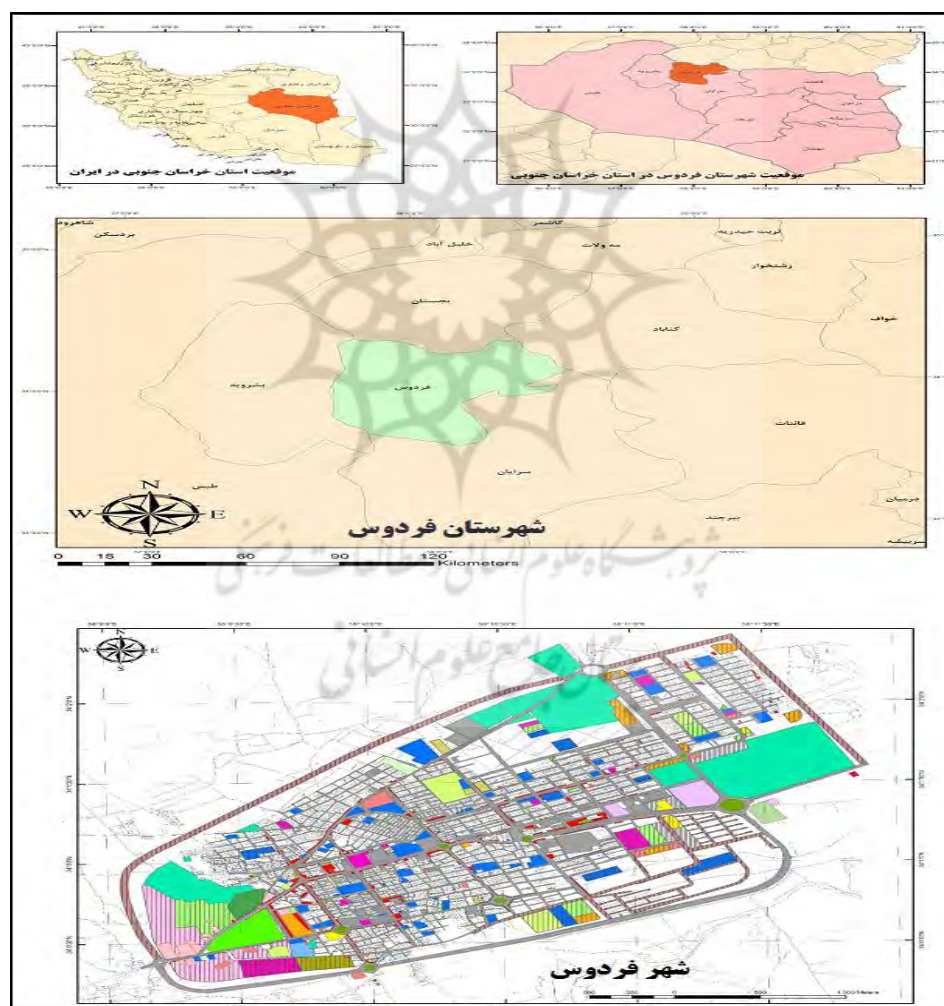
جدول ۳. معیارها و متغیرهای مورد بررسی

معیارها	متغیرها
سرمایه انسانی خلاق	تعداد کارآفرینان؛ تعداد دانشجویان؛ نخبگان علمی؛ تعداد فرهیختگان و هنرمندان و میزان تراکم جمعیت
نوآوری	تعداد محققان؛ تعداد اختراعات؛ فعالیت‌های تحقیق و توسعه و تعداد خوشه‌های صنعتی
سرمایه اجتماعی	مشارکت اجتماعی؛ اعتماد اجتماعی؛ تعاون و همیاری و علاقه فراوان به جامعه
تکنولوژی	دسترسی به اینترنت؛ سرعت اینترنت؛ خدمات تلفن همراه و بانکداری الکترونیکی
مناظر شهری	فضای سبز؛ آثار تاریخی؛ مجتمع‌های تجاری و فضاهای تفریحی
فرهنگی و هنری	کتاب‌فروشی؛ سالن مطالعه؛ دانشگاه‌ها و موسسات آموزشی و سالن‌های نمایش و صنایع فرهنگی

1. Wirth
2. Herbert Fucks
3. Albresht
4. Erick Frum
5. Halt
6. Varking

قلمرو جغرافیایی پژوهش

شهرستان فردوس به مرکزیت شهر فردوس، در شمال غربی استان خراسان جنوبی و بین ۳۹-۳۲ درجه تا ۴۲-۴۳ درجه عرض شمالی و ۷۵-۵۵ تا ۵۸-۵۵ درجه طول شرقی واقع شده‌است (شکل ۱). این شهرستان که در سال ۱۳۲۳ تشکیل شده‌است، پس از تقسیم استان خراسان به سه استان، ابتدا در قلمروی استان خراسان رضوی و بعدها به دلایل سیاسی و امنیتی در شمار شهرستان‌های خراسان جنوبی قرار گرفت. فردوس از دیرباز با توجه به تحولات تاریخی و شیوه‌های خاص بهره‌وری از اراضی و نظام آبیاری غالب (آبیاری از طریق قنات یا چاه‌های عمیق و نیمه عمیق)، همچنین نحوه ارتباطات منطقه‌ای و استقرار در مسیر راه‌های اصلی، جاذب جمعیت بوده و در ناحیه، از موقعیت ویژه و برتری نسبت به سایر مراکز سکونتی برخوردار بوده‌است. با این وجود، به دلیل قلت بارندگی و وسعت‌گیری پدیده بیابان‌زایی و خشکسالی‌های مکرر، هم اکنون شرایط سخت و طاقت‌فرسایی را تحمل می‌نماید (Saberifar et al, 2012: 41). به همین دلیل، ضرورت دارد در ارتباط با تامین معاش جمعیت و اقتصاد رو به رکود خود، تحولات مثبت و قابل ملاحظه‌ای را مورد توجه قرار دهد. بر همین اساس، مسئولین که این وظیفه را بر عهده دارند، راهکار برون رفت از این شرایط را بهره‌گیری از ایده شهرهای خلاق عنوان نموده و مدعی هستند، اقدامات اساسی و مهمی (چون راه‌اندازی دانشگاه‌ها و مراکز علمی، فرهنگی و ...) را در این ارتباط به انجام رسانده‌اند. این بررسی برای آزمون این ادعا به انجام رسیده‌است.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه

یافته‌ها و بحث

در سنجش ارزیابی وضعیت معیارهای شهر خلاق در شهر فردوس، از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شده است. جدول (۴)، نتایج این آزمون را نشان می‌دهد. بر اساس این داده‌ها، میانگین محاسبه شده برای معیارهای شهر خلاق از میانگین نظری آن (۳)، پایین تر است و فرض صفر رد نمی‌شود (احتمال کمتر از ۰/۰۵). این امر نشان دهنده پایین بودن وضعیت معیارهای شهر خلاق در شهر فردوس است. توجه به مقادیر فاصله اطمینان (برآورد فاصله‌ای) در آزمون‌های T، به تفسیر بهتر نتایج آزمون کمک می‌کند. با توجه به مقادیر حد بالا و پایین در این تحقیق، می‌توان گفت که به دلیل منفی بودن حد بالا و پایین، میانگین ابعاد شهر خلاق در فردوس از مقدار مورد آزمون کوچک‌تر بوده و تفاوت میانگین‌ها معنادار است (جدول ۵).

جهت مشخص کردن تفاوت محلات شهر فردوس نسبت به معیارهای شهر خلاق از تحلیل واریانس یک طرفه و تعقیبی توکی استفاده شد. به این منظور، از تحلیل واریانس مینی بر معنی‌داری تفاوت میانگین در بین گروه‌ها، بهره‌گیری به عمل آمد. بدین معنا، موقعی که سطح معنی‌داری آزمون F کوچکتر از ۰/۰۵ باشد، در آن صورت فرض تفاوت میانگین گروه‌ها تایید و در مقابل فرض یکسانی آماری آن‌ها رد می‌شود. بر طبق جدول (۶)، معیارهای "سرمایه انسانی خلاق"، "سرمایه اجتماعی"، "منظر شهری"، "نوآوری و کارآفرینی"، "صنایع خلاق و فرهنگی" و "تکنولوژی ارتباطی"، با سطح معنی‌داری (احتمال کمتر از ۰/۰۱)، موید تفاوت بین محلات است. یعنی مقدار آزمون فیشر در تمامی معیارهای شهر خلاق در سطح خطای کوچکتر از (۰/۰۱) و با اطمینان (۹۹ درصد) معنی‌دار می‌باشد و نشان می‌دهد که تفاوت میانگین معیارهای شهر خلاق در بین محلات به لحاظ آماری معنادار است.

جدول ۴. نتایج آزمون T تک نمونه‌ای برای ابعاد شهر خلاق در شهر فردوس

ابعاد	تعداد	میانگین	انحراف معیار
سرمایه انسانی خلاق	۳۸۰	۲/۳۱	۰/۵۲۵
سرمایه اجتماعی	۳۸۰	۲/۴۷	۰/۴۲۱
منظر شهری	۳۸۰	۲/۰۸	۰/۴۳۴
نوآوری و کارآفرینی	۳۸۰	۱/۹۴	۰/۵۷۴
صنایع خلاق و فرهنگی	۳۸۰	۲/۰۳	۰/۵۱۴
تکنولوژی ارتباطی	۳۸۰	۲/۳۷	۰/۷۶۱

جدول ۵. برآورد اختلاف میانگین و سطح معنی‌داری برای ابعاد شهر خلاق در فردوس

نتیجه آزمون	سطح اطمینان ۹۵٪		سطح معناداری	اختلاف میانگین	آماره T	ابعاد
	حد پایین	حد بالا				
قبول H0	-۰/۷۴	-۰/۶۴	۰/۰۰۰	-۰/۶۹۱	-۲۵/۶۴	سرمایه انسانی خلاق
قبول H0	-۰/۵۷	-۰/۴۹	۰/۰۰۰	-۰/۵۳۰	-۲۴/۵۵	سرمایه اجتماعی
قبول H0	-۰/۹۶	-۰/۸۷	۰/۰۰۰	-۰/۹۱۸	-۴۱/۴۲	منظر شهری
قبول H0	-۱/۱۲	-۱/۰۱	۰/۰۰۰	-۱/۰۶۴	-۳۶/۱۲	نوآوری و کارآفرینی
قبول H0	-۱/۰۲	-۰/۹۲	۰/۰۰۰	-۰/۹۶۸	-۳۶/۶۷	صنایع خلاق و فرهنگی
قبول H0	-۰/۷۰	-۰/۵	۰/۰۰۰	-۰/۶۲۷	-۱۶/۰۴	تکنولوژی ارتباطی

برای مشخص شدن میزان تفاوت میانگین‌ها در معیارهای شهر خلاق، از آزمون تعقیبی توکی در جدول (۷) استفاده شده است. این آزمون، محلات را با توجه به میانگین آنها گروه‌بندی می‌کند. بر این اساس، محلات شهر فردوس نسبت به معیارهای شهر خلاق در هشت گروه طبقه‌بندی شده‌اند. میانگین محلات از ۱/۹۰ که متعلق به محله‌ی سعدآباد است تا ۲/۸۴ که متعلق به محله‌ی فرهنگیان است، متفاوت می‌باشد. در این پژوهش محلات یازده‌گانه‌ی شهر فردوس به صورت جداگانه نسبت به هر معیار شهر خلاق و شاخص‌های هر کدام از آن‌ها مورد سنجش قرار گرفت و اولویت‌بندی بین محلات انجام شد (جدول ۶).

جدول ۶. تحلیل واریانس یک‌طرفه برای وضعیت محلات با توجه به معیارهای شهر خلاق

Sig	F	میانگین مجذورات	Df	منبع تغییر	شرح	
.۰۰۰	۱۳۶/۲۸۵	۸/۲۳۶ -۰/۰۶۰	۱۰ ۳۶۹ ۳۷۹	۸۲/۳۶۰ ۲۲/۳۰۰ ۱۰۴/۶۶۰	بین گروهی درون گروهی کل	سرمایه انسانی خلاق
.۰۰۰	۵۹/۳۶۴	۴/۱۳۴ -۰/۰۷۰	۱۰ ۳۶۹ ۳۷۹	۴۱/۳۳۸ ۲۵/۶۹۵ ۶۷/۰۳۲	بین گروهی درون گروهی کل	سرمایه اجتماعی
.۰۰۰	۳۱/۶۶۳	۳/۲۹۲ -۰/۱۰۴	۱۰ ۳۶۹ ۳۷۹	۳۲/۹۲۴ ۳۸/۳۶۹ ۷۱/۲۹۳	بین گروهی درون گروهی کل	منظر شهری
.۰۰۰	۱۴۳/۶۳۴	۹/۹۴۹ -۰/۰۶۹	۱۰ ۳۶۹ ۳۷۹	۹۹/۴۸۷ ۲۵/۵۵۹ ۱۲۵/۰۴۶	بین گروهی درون گروهی کل	نوآوری و کارآفرینی
.۰۰۰	۳۰/۲۸۹	۴/۵۱۹ -۰/۱۳۹	۱۰ ۳۶۹ ۳۷۹	۴۵/۱۹۴ ۵۵/۰۶۰ ۱۰۰/۲۵۴	بین گروهی درون گروهی کل	صنایع خلاق و فرهنگی
.۰۰۰	۱۶۳/۹۸۲	۱۷/۹۵۶ -۰/۱۰۹	۱۰ ۳۶۹ ۳۷۹	۱۷۹/۵۵۸ ۴۰/۴۰۵ ۲۱۹/۹۶۳	بین گروهی درون گروهی کل	تکنولوژی ارتباطی

جدول ۷. نمرات هریک از معیارهای شهر خلاق به تفکیک محلات با استفاده از آزمون میانگین

شرح	سرمایه انسانی خلاق	سرمایه اجتماعی	منظر شهری	نوآوری و کارآفرینی	صنایع خلاق و فرهنگی	تکنولوژی ارتباطی
محله مرکزی	۲/۳۴	۲/۴۵	۱/۸۹	۱/۷۷	۱/۸۳	۲/۰۸
شهر کهنه	۲	۲/۸۹	۳	۱/۷۳	۲/۱۱	۱/۵
سعدآباد	۱/۶۴	۲/۰۹	۱/۶۹	۱/۸۸	۱/۹۹	۲/۱۲
شهید رجایی	۲/۶۷	۲/۷۸	۲/۱۱	۱/۸۵	۱/۷	۲/۳۳
بنیاد جانبازان	۱/۶۷	۱/۶۹	۲/۱۱	۱	۲	۴
جواد الایمه	۲/۲۲	۲/۰۸	۱/۸۹	۱/۸۱	۲/۰۶	۲
فرهنگیان	۲/۹۹	۳/۱۴	۳/۳۶	۲/۹۵	۲/۸۴	۲/۷۶
۲۷۰ دستگاه	۲/۴۴	۲/۳۳	۲/۳۳	۲/۰۹	۱/۷۸	۱/۸۳
توکل	۲/۴۸	۲	۱/۷۸	۲	۱/۵۶	۱/۶۶
شهرک ولیعصر	۲/۷۷	۲/۶۷	۲/۱۳	۲/۲۸	۲/۱	۲/۵۷
قدس	۲/۶۷	۳/۳۳	۲/۲۲	۲/۷۳	۲/۵۶	۲/۶۶

جدول ۸. وزن هریک از معیارهای شهر خلاق با استفاده از تکنیک AHP

شاخص	سرمایه انسانی خلاق	سرمایه اجتماعی	منظر شهری	نوآوری و کارآفرینی	صنایع خلاق و فرهنگی	تکنولوژی ارتباطی
وزن شاخص‌ها	۰/۱۳۱	۰/۳۳۳	۰/۱۰۲	۰/۰۶۴	۰/۲۶۹	۰/۱۰۲

پس از انجام مرحله بی‌مقیاس‌سازی وزن هریک از معیارهای شهر خلاق که با استفاده از فرآیند تحلیل سلسله مراتبی بدست آمده بود (جدول ۸)، از نتایج بدست آمده، ایده‌آل‌های مثبت و منفی استخراج گردید (جدول ۹).

جدول ۹. یافتن ایده‌آل‌های مثبت و منفی معیارهای شهر خلاق

شرح	سرمایه انسانی خلاق	سرمایه اجتماعی	منظر شهری	نوآوری و کارآفرینی	صنایع خلاق و فرهنگی	تکنولوژی ارتباطی
محله مرکزی	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۱۲	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۱۶	۰/۰۰۰۶
شهر کهنه	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۸	۰/۰۰۱۰
سعدآباد	۰/۰۰۰۵	۰/۰۰۲۴	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۱۱	۰/۰۰۰۶
شهید رجایی	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۵	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۲۰	۰/۰۰۰۵
بنیاد جانبازان	۰/۰۰۰۵	۰/۰۰۴۲	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۱۱	۰/۰۰۰۰
جواد الایمه	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۲۴	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۹	۰/۰۰۰۷
فرهنگیان	۰/۰۰۰۵	۰/۰۰۳۳	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۲۵	۰/۰۰۰۳
۲۷۰ دستگاه	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۶	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۰
توکل	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
شهرک ولیعصر	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۱۵	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۴	۰/۰۰۰۲
قدس	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۴۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۱۵	۰/۰۰۰۲

در جداول (۱۰) و (۱۱) محاسبه اندازه جدایی هر یک از معیارهای شهر خلاق به تفکیک محلات نسبت به گزینه‌ی ایده‌آل مثبت و ایده‌آل منفی محاسبه شده‌است.

جدول ۱۰. محاسبه اندازه جدایی از ایده‌آل مثبت

شرح	سرمایه انسانی خلاق	سرمایه اجتماعی	منظر شهری	نوآوری و کارآفرینی	صنایع خلاق و فرهنگی	تکنولوژی ارتباطی
محله مرکزی	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۱۲	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۱۶	۰/۰۰۰۶
شهر کهنه	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۸	۰/۰۰۱۰
سعدآباد	۰/۰۰۰۵	۰/۰۰۲۴	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۱۱	۰/۰۰۰۶
شهید رجایی	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۵	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۲۰	۰/۰۰۰۵
بنیاد جانبازان	۰/۰۰۰۵	۰/۰۰۰۴۲	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۱۱	۰/۰۰۰۰
جواد الایمه	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۲۴	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۹	۰/۰۰۰۷
فرهنگیان	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۳
۲۷۰ دستگاه	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۱۶	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۱۷	۰/۰۰۰۸
توکل	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۲۸	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۲۵	۰/۰۰۰۹
شهرک ولیعصر	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۷	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۸	۰/۰۰۰۳
قدس	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۳

در مرحله آخر، نسبت نزدیکی به گزینه ایده‌آل مثبت محاسبه شده و رتبه نهایی هر یک از محلات نسبت به معیارهای شهر خلاق به دست آمده‌است. با توجه به جدول (۱۲)، محله فرهنگیان نسبت به تمامی معیارهای شهر خلاق با امتیاز ۰/۸۰۸ بیشترین امتیاز را بدست آورده و به عنوان محله نخست مشخص شد. محله قدس نیز با کسب امتیاز ۰/۷۷۶ در جایگاه دوم قرار گرفته و وضعیت مناسبی نسبت به سایر محلات دارد. قابل ذکر است که امتیاز سایر محلات نسبت به دو محله اول، بسیار متفاوت و پایین‌تر است. به شکلی که ۸ محله از محلات شهر فردوس امتیازی زیر ۰/۵ را کسب کرده‌اند. در این بین، محله توکل با امتیاز ۰/۲۰۴ پایین‌ترین امتیاز را بدست آورده و شرایط نامطلوب و نامناسبی نسبت به تحقق اهداف شهر خلاق دارد. به همین ترتیب محلات سعدآباد و جواد الائمه (ع)، به ترتیب با امتیاز ۰/۲۶۶ و ۰/۲۹۷ امتیازات پایینی را به خود اختصاص داده‌اند و شرایط مطلوبی برای تحقق اهداف شهر خلاق ندارند.

جدول ۱۱. محاسبه اندازه جدایی از ایده‌آل منفی

شرح	سرمایه انسانی خلاق	سرمایه اجتماعی	منظر شهری	نوآوری و کارآفرینی	صنایع خلاق و فرهنگی	تکنولوژی ارتباطی
محل مرکزی	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۹	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱
شهر کهنه	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۲۲	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۵	۰/۰۰۰۰
سعدآباد	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۰۱
شهید رجایی	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۱۹	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۱
بنیاد جانبازان	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۱۰
جواد الایمه	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۴	۰/۰۰۰۰
فرهنگیان	۰/۰۰۰۵	۰/۰۰۳۳	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۲۵	۰/۰۰۰۳
۲۷۰ دستگاه	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۶	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۰
توکل	۰/۰۰۰۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
شهرک ولیعصر	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۱۵	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۴	۰/۰۰۰۲
قدس	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۴۲	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۳	۰/۰۰۱۵	۰/۰۰۰۲

جدول ۱۲. اولویت‌بندی محلات شهر فردوس بر اساس معیارهای شهر خلاق

رتبه نهایی	$CL_i +$ نسبت نزدیکی به گزینه ایده‌آل	محلات شهر فردوس
۶	۰/۳۶۴۰	محل مرکزی
۳	۰/۵۲۶۸	شهر کهنه
۱۰	۰/۲۶۶۳	سعدآباد
۵	۰/۴۶۳۳	شهید رجایی
۸	۰/۳۱۷۴	بنیاد جانبازان
۹	۰/۲۹۷۷	جواد الایمه
۱	۰/۸۰۸۶	فرهنگیان
۷	۰/۳۳۵۶	۲۷۰ دستگاه
۱۱	۰/۲۰۴۴	توکل
۴	۰/۵۳۳۴	شهرک ولیعصر
۲	۰/۷۷۲۶	قدس

نتیجه‌گیری

شهر خلاق و نوآور از جمله مباحث جدید در حوزه مطالعات شهری توسط جغرافی‌دانان، اقتصاددانان و جامعه‌شناسان در رسیدن به جامعه دانایی محور و توسعه دانایی محور مورد تأکید قرار گرفته‌است. در این راستا، شهر به عنوان محل شکل‌گیری خلاقیت، دانایی، صنایع خلاق و نوآور و اقتصاد دانایی در یک رویکرد ترکیبی در نظر گرفته شده‌است. اگر بپذیریم که محور تمام موارد فوق، حضور سرمایه‌های انسانی خلاق و نوآورنده می‌باشد؛ محیط‌های شهری باید از شرایطی برخوردار باشند که بتوانند این سرمایه‌ها را جذب کرده و حفظ نمایند. در همین راستا، مشخص گردید که شهر فردوس به دلیل وجود محدودیت‌های متعدد، ناچار است شیوه‌های بهره‌مندی خود را از منابع موجود تغییر داده و به شیوه‌های تامین معاش دیگری غیر از آنچه هم اکنون مورد توجه است، روی آورد. در این میان، تمرکز بر ایده شهر خلاق که برخی از زمینه‌های اساسی آن در این شهر موجود است، مورد تأکید مردم و مسئولین قرار دارد. ایده‌ای که به زعم مسئولین، کارهای اساسی و مهمی (چون راه‌اندازی مراکز آموزش عالی، ساخت پژوهشکده‌های دانش آموزی و دانشجویی، پیگیری ساخت پژوهشکده قنات و ...) در این ارتباط به انجام رسیده‌است. به همین دلیل، هدف این بررسی، پاسخ‌گویی به این سوال بود که آیا شهر فردوس در راستای دستیابی به شهر خلاق در حال حرکت بوده و در این بین تمامی محلات شرایط یکسان و عادلانه‌ای را به خود اختصاص داده‌اند و یا خیر؟

نتایج حاصل از تحلیل‌های انجام گرفته در این پژوهش نشان داد، اگرچه برخی از محلات در این ارتباط، اندک موفقیت‌هایی به دست آورده‌اند، اما وضعیت کلی شاخص‌های شهر خلاق در فردوس، چندان مطلوب نیست. در این بین، معیارهای سرمایه اجتماعی، سرمایه انسانی خلاق و تکنولوژی ارتباطی، شرایط نسبتاً مطلوب‌تری را نسبت به سایر معیارها دارا می‌باشند. در حالی که معیارهای منظر شهری، نوآوری و کارآفرینی، صنایع خلاق و فرهنگی در شهر فردوس مطلوب نیست. این وضعیت نشان می‌دهد عوامل و مولفه‌هایی که به مردم و ارتباطات داخلی آن‌ها مربوط است، شرایط نسبتاً مناسبی داشته، اما آنچه به مسئولین و مدیران مربوط می‌باشد، روند چندان مثبتی را طی نکرده‌است. دلایل متعددی در این ارتباط قابل بحث است که یکی از مهم‌ترین آنها، تاکید بسیار زیاد گروه‌های ذی‌نفع (در گزینش مدیران)، بر مسئله مدیران بومی و از حلقه‌های خاص است. تاکید و توجه به این مقوله در تحقیقات بسیاری مورد توجه بوده‌است که از آن جمله می‌توان به صابری فر و قیصری (۱۳۹۵: ۱۲۳)، اشاره نمود. در واقع، در این شهر اغلب مدیران به تناوب، مسئولیت‌های متعدد را بر عهده گرفته و هیچگاه رفتار آن‌ها به معنای واقعی مورد تجزیه و تحلیل قرار نمی‌گیرد. مطابق گزارش مورد اشاره، جمع کوچکی نه تنها در قبضه مدیریت‌ها ید طولایی دارند، بلکه تنها منبع اثرگذار در تعیین مدیران تلقی می‌شوند.

یافته بسیار مهم دیگر این بررسی آن بود که در محلات، نسبت به هر یک از معیارهای شهر خلاق، شرایط متفاوتی وجود دارد. لیکن در حالت کلی در سنجش محلات نسبت به تمامی معیارهای شهر خلاق، محله فرهنگیان با امتیاز ۰/۸۰۸ بیشترین امتیاز را بدست آورده و شرایط و وضعیت مناسبی را جهت تحقق اهداف شهر خلاق در فردوس دارا می‌باشد. محله توکل با امتیاز ۰/۲۰۴ پایین‌ترین امتیاز را بدست آورده و شرایط نامطلوب و نامناسبی نسبت به معیارهای شهر خلاق و تحقق اهداف شهر خلاق دارد. این نتایج را این طور می‌توان توجیه نمود که محلاتی که در پذیرش ساکنین جدید با آغوش باز عمل کرده و پذیرای طیف گسترده‌ای از مردم با دیدگاه و نقطه نظرات متفاوت بوده‌اند، شرایط بهتری در کسب شاخص‌های شهر خلاق به دست آورده‌اند. حال آن که محلات بسته‌تر که اغلب به گروه خاصی از مردم و با شرایط یکسانی علاقه نشان داده‌اند، وضعیت چندان مساعدی در این ارتباط نداشته‌اند. تمایل به پذیرش گروه‌های قومی و نژادی متعدد در محلات مختلف این شهر، در تحقیقات متعددی مورد توجه قرار گرفته است که از آن میان می‌توان به کار یاحقی (۱۳۷۱: ۴۵)، اشاره نمود. با توجه به نتایج بدست آمده در این پژوهش راهکارهای زیر را می‌توان پیشنهاد نمود:

- از آنجا که شاخص‌ها و مولفه‌های متعددی در ارتباط با شهر خلاق معرفی شده‌است و در این تحقیق، تنها شش معیار و ۵۰ زیر معیار مورد توجه قرار گرفته است، پیشنهاد می‌گردد در تحقیقات بعدی سایر معیارها و زیر معیارها نیز مورد بررسی قرار گیرد.
- با توجه به این که اثر تنوع قومی و نژادی در دستیابی به شهر خلاق جایگاه مهمی به خود اختصاص داده؛ پیشنهاد می‌شود که مسئولین با توزیع کاربری‌های مختلف در سطح شهر، نسبت به ترغیب و تشویق اختلاط قومی و نژادی در این شهر اقدام نمایند.
- از آنجا که محلات محروم‌تر در دستیابی به معیارهای شهر خلاق، فاصله بسیار زیادی نشان داده‌اند، بهتر است در ارائه خدمات و زیرساخت‌های شهری به این مناطق، توجه بیشتری به عمل آید.
- نظر به این که مسئولین تنها به اضافه شدن دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی در تحقق شهر خلاق تاکید داشته‌اند، با توجه به نتایج این تحقیق، پیشنهاد می‌شود، به سایر شاخص‌ها نیز توجه و تاکید شود.
- با توجه به این که شهر فردوس به طور کلی در ارتباط با جایگاه شهر خلاق وضعیت مناسبی به دست نیاورده، اما در معیارهای سرمایه اجتماعی، سرمایه انسانی خلاق و تکنولوژی ارتباطی تا حدودی شرایط بهتری نسبت به سایر موارد داشته است، پیشنهاد می‌شود این معیارها با عمق و دقت نظر بیشتری مورد بررسی قرار گیرد تا مشخص شود آیا از زیرساخت‌های مناسب، می‌توان برای بهبود سایر شاخص‌ها بهره‌برداری به عمل آورد یا خیر؟

References

- Aghayefishani, T. (1998). *Creativity and Innovation in Humans and Organizations*. (2nd Ed.). Tehran: Terme Publishing. (In Persian)
- Alvani, M. (1993). *Public Administration*. (2nd Ed.). Tehran: Ney-2 Publishing House. (In Persian)
- Ebrahimi, M. (2008). *Creative City Meeting, Tehran Center for Study and Planning*. Tehran: Niavaran Cultural Center. (In Persian)

- Cengiz, K., Ufuk, C., & Ziya, U. (2003). Multi-criteriasupplier selection using fuzzy AHP. *Logistics InformationManagement*, 16 (2), 382 - 394.
- Costa, P., Miguel, M., Vasconcelos, B., & Sugahara, G. (2007). A discussion on the governance of creative cities: Some insight for policy action. *Norwegian Journal of Geography*, 61 (12), 22-31.
- Deffner, A., & Vlachopoulou, C. (2010). Creative city: A new challenge of strategic urban planning?. *Planning and Regional Development*, 38 (3), 34-39.
- Florida, R. L. (2004). *Cities and the creative class*. London: Routledge.
- Ershadmannish, H. (2010). Creative City Memoir. *Journal of Municipalities*. 100 (11), 4-11.
- Fedko, H. (2014). *Ferdos Development Management Company, Trustee of Ferdows Special Economic and Industrial Zone*, Birjand: South Khorasan Province.
- Ferdows Governorate, FG. (2015). *Development of Ferdows County*. Ferdows: Ferdows Governorate.
- Florida, R. L. (2004). *Cities and the creative class*. Translated by Ibrahim Ansari and Mohammad Esmail Ansari. Tehran: Sociology Publishers.
- Ghazi Noori, S. (2011). *Meeting of Innovation and Commercialization Management in Urban Management*. Tehran Municipality: Tehran Metropolitan Center for Urban Studies and Planning. (In Persian)
- Hall, P. (1998). *Cities in Civilization: culture, innovation and urban order*. London: Weidenfeld.
- Hospers, G.J., & Dalm, V.R. (2005). How to create a creative city? The viewpoints of Richard Florida and Jane Jacobs, foresight Kirchberg, Volker, 2010, Entrance Fee as a Subjective Barrier to Visiting Museums. *Journal of Cultural Economics*, 22 (2), 1-13.
- Hospers, G. (2011). *Creating cities: breeding place in the knowlage economy Jam*. Translated by Saeed Hoseinabadi. Tehran: Technology & policy.
- Khansefidi, M. (2012). Urban and Creative City Management. *Paras Journal*, 19 (4), 92-95. (In Persian)
- Landry, Ch. (2008). *The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators*. London: Comedia/ Earthscan.
- Manzarihesar, M., Mohaghar, A. (2005). Applying a pattern for allocating depreciation credits. *Journal of Planning and Budgeting*, 91 (12), 69-90. (In Persian)
- Medeiros N. (2005). *Planning for creativity: the case study of Winnipeg's Exchange District, master degree project*. London: FED.
- Meshkini, A., Hatami Nejad, H., Mehdi Nejad, H., & Parhiz, A. (2014). *The Creative City is a new model for developing knowledge in the field of urban management*. Tehran: Faryad.
- Mokhtarimalekabadi, M., Saghaei, F. (2014). Classification of fifteen regions in Isfahan City based on the creative city Indicator Using models in regional planning. *Journal of Research and Urban Planning*, 5 (16), 105-120. (In Persian)
- Musterd, S. (2001). The Creative Cultural Knowledge City. *Conditions*, 12 (2), 843-852. (In Persian)
- Pourmohammadi, M. R., Koushneh, R., (2012). Evaluation and Analysis of Urban Public Spaces Using the Topsis Model. *Journal of Urban and Regional Studies and Research*, 17 (5), 37-52. (In Persian)
- Rezaeian Gharoghozloo, A., Ghaderi, I., & Mir Abbasi, R. (2012). *Designing a Creative City*. Tehran: Azarakhsh. (In Persian)

- Saberifar, R., & Akhgari, M., (2015). *Historical and Tourist Geography of Ferdows*. Hamedan: Noor Alam. (In Persian)
- Saberifar, R., Ghaysari, S. (2016). *The pursuit of the implementation of justice-oriented policies in the utilization of urban neighborhoods of services, case study: Ferdows city*. Birjand: PNU. (In Persian)
- Saberifar, R. (2014). *Urban Planning Workshop*. Tehran: Payame Noor University. (In Persian)
- Saberifar, R., Shamsi, E., Fissari, S. (2012). Diseases Conflict Resolution in Islamic Countries, Iran Case Study, Ferdows County. *Fourth International Congress of Geographers of the Islamic World*, 102-122. Zahedan, Iran. (In Persian)
- Saeedi, H. (2010). Creative City. *Municipalities*, 100 (34), 5-11. (In Persian)
- Sasaki, M. (2007). *The role of culture in urban regeneration, paper presented in Universal Forum of Cultures*. Barcelona: RTY.
- Scott, Allen J. (2007). Creative Cities: Conceptual Issues and Policy Questions. *Journal of Urban Affairs*, 21 (1), 1-11.
- South Khorasan Governorate, (2014). *Investment conditions in Southern Khorasan Province*. Birjand: Director of Management and Planning. (In Persian)
- Taleb Bidokhti, A., & Anvari, A. (2004). Creativity and Innovation in Individuals and Organizations. *Tadbir*, 152 (15), 21-25. (In Persian)
- Throsby, D., & Anita Z. (2014). The Economic and Cultural Value of Paintings: Some Empirical Evidence, In David Throsby & Victor A. Ginsburgh. *Economics of Art and Culture*, 12 (2), 12-21.
- UNCTAD. (2010). *Creative Industries and Micro & Small Scale Enterprise Development*. New York: UN.
- Valibeigi, H. (2007). Ranking of Export Target Markets and Their Entrance Barriers: the Case of Food Industry in Iran. *Journal of Trade Studies*, 41 (41), 11-21. (In Persian)
- Whitaker, R. (2007). Validation examples of the Analytic Hierarchy Process and Analytic, Network Process, Creative Decisions Foundation, Pittsburgh, USA, 2001. *Mathematical and computer modeling*, 46 (7-8), 840-859.
- Yahaghi, M. J. (1992). *Those years*. Mashhad: publication of Astan Quds Razavi. (In Persian)
- Zangi Abadi, A., Ali Zadeh, J., & Ahmadian, M. (2011). An Analysis of the Development Degree of West Azerbaijan Province. *New Attitudes in Human Geography*, 24 (1), 69-84. (In Persian)

How to cite this article:

Saberifar, R. and Niyatmoghdam, S. (2018). A Survey of Success in Achieving Innovative and Creative Cities (Case Study: Ferdows Town). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 13 (3), 613-627. http://jshsp.iaurasht.ac.ir/article_545176_en.html

A Survey of Success in Achieving Innovative and Creative Cities (Case Study: Ferdows Town)

Rostam Saberifar*

Associate Professor, Dep. of Geography & Urban Planning, Payame Noor, Tehran, Iran

Salehe Niyatmoghadam

M.A in Geography & Urban Planning, Payame Noor, Tehran, Iran

Received: 20/10/2016

Accepted: 21/04/2018

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The role of creativity in creating innovation and economic progress is very important and cities are considered as the main place of production of new ideas, products and processes. Diversification into livelihoods strategies, one of the most important indicators of sustainable development, emerged in urban areas in different ways that one of the most important is the idea of a creative city. So that this idea is now proposed as a strategic way in planning, implementation and thinking arena and are taken into consideration by most of city executives. However, some cities, including Ferdows have not benefited from this trend. This city has been struggling with economic, social and environmental constraints, and numerous efforts have been made to get rid of these conditions. But the efforts made were largely based on natural resources and land, which, unfortunately, didn't suit well and didn't bring significant results. Activities in the field of industry and mining have also failed to make significant progress in this city. Recent draughts have also destroyed many of the foundations of the city, and evacuated most villages in the city and poor and indigent population have invaded surrounding towns and specially the city center. To this end, this study aimed to determine the extent of success in achieving creative cities in the Ferdows in South Khorasan province, in order to determine the location of this city in terms of urban creativity and the difference between the areas and neighborhoods in it, in terms of indicators of the creative city.

Methodology

The research method was descriptive and analytical and the required data are gathered from documentary sources and survey methods. Data gathering tools in the field part was interview and questionnaire which was collected from a sample of 380 people. In this study, the survey method has been used to determine the importance of criteria and variables and opinions are scaled based on a five-point Likert. accordingly, seldom, few, medial, much and very much selection switches respectively dedicated points one to five and the assumed mean is the number three. In fact, expert's opinions and ideas have been used to determine the coefficients of importance of criteria and sub-criteria in this field. The data collected with single sample t test, One-way ANOVA analysis and Tukey's pursuit have been analyzed in SPSS, Expert choice and excel software and AHP model used for weighing indices and TOPSIS method was exploited to rating neighborhoods.

* Corresponding Author:

Email:saberifar@yahoo.com

Results and Discussion

Results indicated that a single sample t test was used to access the status of creative city criteria in Ferdows city. Based on the data obtained from this test the average calculated for creative city criteria is lower than its theoretical average (3) and the zero assumption is not rejected (probability of less than 0.5). This indicates the low status of the criteria for a creative city in the Ferdows city. Considering the high and low values in this research, it can be said that due to the lack of upper and lower limit, the average urban creative dimension in Ferdows is smaller than the examination amount and the difference is significant. One-way ANOVA and Tukey's follow-up analysis were used to determine the difference between the neighborhoods of Ferdows city and the criteria of the creative city. The findings showed that the criteria for "creative human capital", "social capital", "urban landscape", "innovation and entrepreneurship", "creative and cultural industries" and "communication technology", with a meaningful level (less likely than 0.01), confirms the difference between neighborhoods. Namely, Fisher's examination in all criteria at the error level less than 0.01 and with confidence (99%) is significant and shows that the average difference between the criteria of the creative city among the neighborhoods is statistically significant. In the final stage, the proportion of proximity to the positive ideal option is calculated, and the final rank of each of the neighborhoods is derived from the criteria of the creative city. The calculations showed that the Farhangian neighborhood gained the highest score in comparison with all criteria of the creative city with the score of 808.0 and was identified as the first neighborhood. Ghods neighborhood is ranked second with a score of 776.0 and is in a good position than other neighborhoods. It should be noted that the rating of other neighborhoods is much different and lower than the first two neighborhoods. As 8 neighborhoods in the neighborhoods of Ferdows have earned a score below 0.5. Meanwhile, Tavakol neighborhood has earned the lowest score of 204.0 points and has unfavorable conditions for the realization of the goals of the creative city. Similarly, Sa'adabad and Javad Alaemah (AS) neighborhoods respectively with a score of 266.0 and a score of 29.71 have lower scores.

Conclusion

Although some neighborhoods have achieved little success in this connection, but the general status of the indicators of the city in Ferdows is not desirable. Meanwhile, social capital criteria, creative human capital, and communication technology have relatively more favorable conditions than other criteria. While urban landscape criteria, innovation and entrepreneurship, creative and cultural industries in Ferdos are not desirable. This situation shows that the factors that affect people and their internal connections are fairly good, but what is relevant to the authorities and managers has not a very positive trend. In general, in evaluating the neighborhoods in relation to all criteria of the creative city, the Farhangian community has the highest score and has a favorable situation and conditions for realizing the goals of the creative city in Ferdows. Tavakol Neighborhood has the lowest score and has adverse and unfavorable conditions to the criteria of the creative city and the realization of the goals of the creative city. These results could be explained by the fact that the neighborhoods that were openly embraced by the new residents and embraced a wide range of people with different views and points of view, had gained better conditions for obtaining the indicators of the creative city. While the neighborhoods which is often interested in a particular group of people and in the same circumstances, has not had a very favorable condition.

Key words: Creative City, Urban Creativity, AHP Model, TOPSIS Method, Ferdows.